

Popper ve Kuhn'un Görüşleri Bağlamında, Modern Bilgi Teorilerinin Eleştirisi ve Bu Eleştirilerin Geniş Anlamda Ceza Hukuku Alanındaki Yansımaları^(*)

Criticism of Modern Knowledge Theories in the Context of Popper and Kuhn's Opinions and Their Reflections on Criminal Law in a Broad Sense

Doç. Dr. Hakan KARAKEHYA^(**)

Öz

Modern dönemin en temel unsurlarından birini oluşturan aydınlanma sayesinde, kamusal alanda geçerli yegane bilgi kaynağı bilimsel bilgi haline gelmiştir. Bu gelişme insanlık ve medeniyet adına çok önemli bir adımdır. Ancak modern sürecin ilerleyen zamanlarında bilimselliğe verilen önem ve duyulan güven o kadar artmıştır ki, bilimselliğin dayanak yapıldığı bir takım anti demokratik ve ayrımcı uygulamalar toplumsal alanda baş göstermeye başlamıştır. Bunun yanında bilimsel bilgi sayesinde sağlanan gelişmeler insanlığa sadece kolay üretmeyi, ulaşımı ve iletişim kurmayı değil, aynı zamanda çok daha kolay ve fazla miktarda çalışmayı, öldürmeyi, bozmayı, tahrip etmeyi de sağlamıştır. Bunun yanında bilimsel bilginin elde edilme yöntemleri de ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda çalışma içerisinde modern bilgi teorilerine ilişkin eleştirileriyle ön plana çıkan iki önemli yazarın görüşleri doğrultusunda, bilimselliğe ilişkin modern teorilerin eleştirisi yapılacaktır. Bu iki yazar Popper ve Kuhn'dur. Metin içerisinde bilimselliğe ilişkin modern teorilerin genel yapısı hakkında bilgi verildikten sonra, Popper'in tarihsicilik anlayışına eleştirisi ve bilimsel yöntem olarak yanlışlanabilirliğin önemini vurgulaması ele alınacaktır. Daha sonra ise Kuhn'un bilimsel devrimlerin yapısına ilişkin tespitleri irdelenecektir. Bu iki yazarın eleştirileri doğrultusunda modern bilgi teorileri değerlendirildiğinde, her bilim alanına ilişkin bir takım sonuçlar çıkartılabilecektir. Geniş anlamda ceza hukuku da bu alanlardan müstesna değildir. Ancak ulaşılan en önemli sonuç şudur ki; bilimsel verilere hep şüpheyle bakılmalı ve bilimsellik hiçbir zaman için insani değerlerin önüne koyulmamalıdır. Bu şekildeki bir hareket tarzı hem bilimin daha sağlıklı gelişmesini sağlayacak hem de insanlığımızı saçma bir gelişim amacına feda etmemizi engelleyebilecektir.

Anahtar Kelimeler

Ceza Hukuku, Ceza Muhakemesi Hukuku, Bilim Felsefesi, Aydınlanma, Modernizm.

(*) Makale gönderim tarihi: 16.01.2020, Makale kabul tarihi: 05.03.2020.

(**) Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı,
E-posta: hkarakehya@anadolu.edu.tr,
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-5028-1216>.

Abstract

Thanks to the enlightenment, which constitutes one of the most fundamental elements of the modern era, the only valid information source in the public sphere has become scientific knowledge. This development is a very important step in the name of humanity and civilization. However, the importance given to science and the confidence felt in the later stages of the modern process reached extreme dimensions. For this reason, a number of anti-democratic and discriminatory practices in which scientificity is based has begun to emerge in the social field. In addition, advances provided by scientific knowledge have enabled mankind not only to produce, transport and communicate easily, but also to steal, kill, disrupt and destroy much more easily. At the same time, the methods of obtaining scientific knowledge have been seriously questioned.

In this context, in line with the views of two important writers who come to the fore with their criticisms about modern information theories, modern theories of information will be criticized. These two authors are Popper and Kuhn. In the text, firstly, the general structure of modern theories related to science will be given. Popper's critique of historicism and his emphasis on the importance of falsification as a scientific method will be discussed. Then, Kuhn's determinations about the structure of scientific revolutions will be examined. When the theories of modern knowledge are evaluated in line with the criticism of these two authors, a number of conclusions can be drawn about each field of science. In a broad sense, criminal law is also not exceptional. The most important result of these criticisms in the field of criminal law is as follows; scientific data should always be looked at with suspicion and scientificity should never be put before human values. Such a way of action will both ensure a healthier development of science and prevent us from sacrificing our humanity for a ridiculous development goal.

Keywords

Criminal Law, Criminal Procedure Law, Philosophy of Science, Enlightenment, Modernism.

GİRİŞ

Sosyal, ekonomik ve kültürel alanda büyük değişimleri beraberinde getiren modern sürecin en önemli özelliklerinden biri, bilimsel verilerle ortaya konmuş büyük toplumsal projeler üretmesidir.¹ Bu bağlamda modernist bir sosyal projede ilk göze çarpan hususlar, bilimsellik vurgusu ve geniş kitleler için güzel bir gelecek vaadidir.² Ancak modern süreçte tüm bireylerin özünde tek kabul edilerek, insanlık için genel-geçer projeler üretilmesi ve bilimselliğin bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılması gibi nedenlere bağlı olarak, zaman içerisinde modern süreç eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştirilerden nasibini modern bilgi teorileri de almıştır.

Biz bu çalışmamızda modern düşünce yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkan modern bilgi teorilerini, Popper ve Kuhn'un görüşleri doğrultusunda irdelemeyi ve söz konusu eleştirilerin geniş anlamda ceza hukuku alanındaki yansımalarını tespit etmeyi amaçlıyoruz. Bu noktada, modern bilgi teorilerine eleştiri yönelten birçok yazar var iken, neden bu iki yazarın görüşlerinin tarafımızca ön plana alındığına yönelik sorular akla gelebilecektir. Bu durum iki nedene dayanmaktadır. Birincisi, çalışmalarımız sırasında bilimsel bilgiye ilişkin tespitleri bizi en çok etkileyen iki yazar olmaları dolayısıyla Popper ve Kuhn tercih

¹ Hakan Karakehya, "Modern Cezalandırma Sistemlerinin Büyük Anlatıları" in: **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. LXVI, S.1, 2008, s.94

² Gencay Şaylan, **Postmodernizm**, İmge Kitabevi, Ankara 2002

edilmiştir. İkincisi ise belirli yazarların görüşlerini ön plana alarak çalışma yapma zorunluluğundan kaynaklıdır. Nitekim modern düşünce yapısına ve bilgi teorilerine yönelik çok önemli tespitleri olan Feyerabend gibi birçok başka yazar da vardır.³ Ancak bilgi teorilerine ilişkin çalışma yapmış tüm yazarların görüşlerini bir makale çerçevesinde ele almak mümkün değildir. Böyle bir çalışma ancak geniş çaplı bir monografinin konusunu oluşturabilecektir. Bu nedenle biz de çalışma içerisinde ara ara başka yazarların görüşlerinde faydalana- cak olsak da, temelde bu iki yazarın tespitleri bağlamında çalışmamızı yapılan- dırmayı uygun bulduk.

Modern sürece ve modern bilgi teorilerine yönelik eleştirilerimiz, yüzeysel bir bakışla, modern sürece ya da bilimsel bilgiye karşı olduğumuz şekilde yo- rumlanabilecektir. Ancak böyle bir iddiamız olmadığı gibi, modern süreci ve aydınlanmayı insanlık açısından önemli bir kazanım olarak gördüğümüzü de ifade etmek isteriz. Modern sürecin ve dolayısıyla aydınlanmanın önemine iliş- kin yazılmış onlarca metin bulunmaktadır. Bizim buradaki amacımız ise genel anlamda olumlu olanı eleştirerek, eksikliklerin giderilmesi ve daha olumlu so- nuçlara ulaşılabilmesine yöneliktir. Nitekim eleştiri ilerlemenin önkoşuludur.

Çalışma içerisinde öncelikle modern sürece ve bilimselliğin yükselişine ilişkin temel bilgiler verilecek, sonrasında modern bilgi teorileri ve bilimsellik bakımından modern süreçte ortaya çıkan çatlaklar ele alınacak, daha sonra Pop- per ve Kuhn'un modern bilgi teorilerine ilişkin eleştirileri incelenecek, son ola- rak Popper ve Kuhn'un görüşleri bağlamında yaptığımız tespitlerin geniş an- lamda ceza hukuku alanındaki yansımaları değerlendirilerek çalışma tamamlan-acaktır. Bu alanda çalışmış düşünürlerin fikirlerinden faydalanılarak, kendi görüşlerimizin neden-sonuç ilişkisi içerisinde ortaya konulması, çalışmada kul- lanılan temel yöntemi oluşturmaktadır.

1. MODERN SÜREÇTE AYDINLANMA VE BİLİMSEL BİLGİNİN YÜKSELİŞİ

Modernizm, 17. yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonrasında neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan, toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimini ifade eder.⁴

³ Özellikle Feyerabend'in "Yönteme Karşı" isimli eseri modern bilgi teorilerinin eleştirisi bakımın- dan önemli bir başucu kaynağıdır. Bkz. Paul Feyerabend, **Yönteme Karşı**, Ayrıntı Yayınları, İst- anbul 2014.; Bir görüşe göre Feyerabend, Kuhn ve Popper 20. yüzyılın en önemli üç bilim fel- sefecisidir. Bu konuda bkz. <https://www.felsefe.gen.tr/paul-karl-feyerabend-kimdir/>

⁴ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 2004, s.11; Modernizmi toplumsal sonuçları bakımından üç alt safhaya ayırarak inceleyen yazarlar bulunmaktadır. Örneğin Özcan'a göre bunlardan birincisi ticaretin Ortaçağ tarım ekonomisini değişikliğe uğratması olarak *erken modernlik safhası*, ikincisi belirgin şekilde kendisini sanayi devrimiyle açığa vuran kapitalist toplumun tipik özelliklere büründüğü *yüksek modernlik safhası* ve üçüncüsü kapitalizmin tekelci bir aşamaya ulaşmasıyla gelişen bir toplumsal formasyon ola-

Bu sürecin üç temel yansıması vardır. Birincisi ekonomik alanda sanayileşme yaşanmış, üretim tarzı ve ilişkileri geleneksel yöntemlerden tamamen farklılaşmıştır. İkinci olarak sanatta, mimaride ve kültürde bir yenileşme ve farklılaşma başlamıştır. Üçüncü önemli değişim ise düşünsel alanda ortaya çıkmıştır. Modern süreçle birlikte akılcılık ön plana çıkmış, bilginin tek kaynağı olarak bilim kabul edilmiş ve *aydınlanma* gerçekleşmiştir.⁵

Aydınlanma, modern sürecin düşünsel alandaki yansımasını oluşturur. Geerek eski çağlardaki toplumsal hayatta gerekse Ortaçağ feodal toplumunda bilginin kaynağı bilimden farklı alanlar olabilmekteydi. Örneğin metafizik bir takım yöntemler, geleneksel veya dinsel inançlar toplumsal hayatta kabul gören bilgi kaynaklarıydı.⁶ Özellikle dinsel bilginin Ortaçağ Avrupa'sında diğer bilgi kaynaklarına nazaran daha fazla geçerliliği ve etkinliği söz konusuydu.

Aydınlanmayla birlikte tabusal bilginin yerini bilim almıştır. Bu yer alış sırasında ise iki farklı anlayışın egemenliği dikkati çekmektedir. Bunlar rasyonalizm ve pozitivistizmdir. Rasyonalizm bilimsel bilginin aklın analitik gücüyle (sınıflama, çözümlenme, yorumlama, mantığa indirgeme, vb.) elde edilebileceğini ileri sürerken; pozitivistizm, gerçek bilimsel bilgiye ancak deney, test, uygulamalı araştırmalar vs. ile ulaşılabileceğini iddia eder. Rasyonalizmde diyalektik akıl yürütme merkezi bir noktada bulunurken; pozitivistizmin merkezinde deney ve gözlem yer alır. İki anlayış arasındaki bu ayrışma günümüzde de hala devam etmektedir.⁷

Bu akımlarla birlikte oluşan aydınlanma düşüncesine göre, bilim sayesinde insanlık için en iyi olan tespit edilecek, bu en iyi olana ulaşmak için bilimsel yöntemler geliştirilecek, amaçların gerçekleştirilmesiyle de küresel çapta mutluluk ve refah sağlanacaktır.⁸ Dolayısıyla modern düşüncede, akılcı olan ve deneysel bilgiye dayanan “ faydalı olan ”dır, düşüncesi hakimdir.⁹

rak kitle toplumu safhasıdır. Mehmet Tevfik Özcan, **Modern Toplum ve Hukuk Devleti**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2008, s.50 vd. Buna karşın, ikinci dünya savaşından sonra, dünyayı modernliğin de ötesine götüren yeni bir sürecin başladığı da ileri sürülmektedir. Yeni bir sürecin içinde olduğumuzu ileri süren yazarların önemli bir kesimi ise, bu süreci postmodern dönem olarak adlandırmaktadırlar. Postmodern kavramının içeriği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. J. F. Lyotard, **Postmodern Durum**, (Çev: Ahmet Çiğdem), Vadi Yayınları, Ankara 2000, s.144 vd.

⁵ Karakehya, **Modern Cezalandırma Sistemleri**, s.88 vd.

⁶ İnsanlar dünyayı tanımak ve anlamak için farklı bilgi türleri kullanmaktadırlar. Thomson ve Hickey tarafından yapılan bir ayrıma göre bilgi türleri *deneyim*, *kültürel gelenek*, *inanç*, *otorite* ve *bilim* olmak üzere beşe ayrılır. Bu sınıflandırmanın ayrıntıları ve bilgi kavramına ilişkin olarak bkz. Veysel Bozkurt, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Ekin Yayınları, Bursa 2007, s.64 vd.

⁷ Karakehya, **Modern Cezalandırma Sistemleri**, s.89

⁸ Şaylan, **a.g.e.**, s.113 vd.

⁹ Horkheimer modernitenin bu anlayışını şu örnekle ortaya koyar: “sıradan bir insandan akıl teriminin anlamını açıklamasını isteyin, hemen her zaman bir duraksamayla sıkıntılı bir çaresiz-

Modernizmin en önemli özelliklerinden birisi umutvar bir süreç olması ve tüm insanlık için mutluluk getirecek büyük projeler üretmesidir. Bu büyük projeler büyük anlatılara dayanır. Büyük anlatılar ise en azından söylem olarak bilimsel verilerle ortaya konulan ve büyük projelerin düşünsel temelini oluşturan sosyal teorileri ifade eder.¹⁰ Örneğin, sadece gözlem ve deneye dayanan bilginin dünyayı mutluluk ve refaha götürebileceği düşüncesi, pozitivistimin bir büyük anlatısıdır. Bu büyük anlatılar kendilerine tezat oluşturan ve kendilerini yanlışlayan alt anlatıları her zaman için dışlar ve kabul etmezler. Bunu yaparken de modernizmin büyük anlatıları “çünkü ben bilimselim” argümanından güç alırlar.¹¹

2. MODERN SÜREÇTE BİLİMSEL BİLGİNİN MUTLULUK VE REFAH GETİRECEĞİ HUSUSUNDA ORTAYA ÇIKAN ÇATLAKLAR

Modern süreçte aydınlanmanın ve aklın önderliğinin hiç de beklendiği kadar küresel çapta bir refah ve mutluluk getirmediği; aksine birçok açıdan insan ilişkilerinin büyümesini bozduğu, insanı makineleştirdiği görüldü. Ayrıca akıl yoluyla yapılan icat ve buluşlar sadece insanlığa hizmet etmemekte, aynı zamanda ona büyük zararlar da verebilmekteydi. Son olarak bilimselliğin bir meşruiyet aracı olarak kullanılmaya başlandığı fark edildi. Nitekim iktidarlar bilim-

likle karşılaşsınız... gene de cevap vermek için sıkıştırıldığında, akla uygun şeylerin yararlı şeyler olduğunu ve her akla uygun insanın da kendisine neyin yararlı olduğunu bilmesi gerektiğini söyleyecektir... Bu akıl tanımı ne kadar masum ya da yüzeysel görünürse görünsün, batı düşüncesinde son yüzyıllarda meydana gelen derin bir değişimin belirtisidir.” Max Horkheimer, **Akil Tutulması**, Metis Yayınları, (Çev: Orhan Koçak), İstanbul 2005, s.54 vd.

Bu bağlamda kapitalizm, özel mülkiyetin ve tam rekabetçi ortamın tüm insanlığın gelişimi ve refahı için en uygun model olduğu iddiasıyla hareket ederken; sosyalizm, mülkiyetin ve sınıfsal ayrımların en büyük eşitsizlik ve mutsuzluk kaynağı olduğunu noktasından hareket eder. Her iki düşünce yapısı da, kendi tezlerini akılsal ve bilimsel argümanlarla destekler, söylem olarak bilimselliğe dayanırlar. Aynı zamanda vaat ettikleri de belirli bir bölgeye ya da kıtaya ait bir mutluluk ve refah değil, küresel anlamda bir mutluluk ve refahtır. Bu nedenle her iki proje de modernist toplumsal projelerdir.

Bununla birlikte modernitenin günümüzde bilinen ideal tipinin gelişmiş kapitalizm olduğu da ileri sürülmektedir: “Modernite üzerine biraz kitap okumuş herkesin bildiği gibi, modernitenin günümüzde bilinen ideal tipi gelişmiş kapitalist toplumdur.” Mehmet Tefik Özcan, **Hukuk Sosyolojisine Giriş**, Set Yayınları, İstanbul 2003, s.VIII

¹⁰ İnsanlık tarihinin modernliğe denk gelen bölümü boyunca devlet, egemenliği altındaki insanları, koyduğu yasalarla uyumlu bireylerden oluşan bir toplum haline getirmeyi kendine misyon edinmiştir. Akla dayalı, rasyonel şekilde oluşturulan böyle bir toplum, modern devletin nihai amacı olarak görülmektedir. Zygmunt Bauman, **Modernlik ve Müphemlik**, (Çev. İsmail Türkmen) Ayrintı Yayınları, İstanbul 2003, s.24; Aynı yönde bkz. Özcan, **Hukuk Sosyolojisine Giriş**, s.27

¹¹ Bu noktada özellikle postmodernistlerin modern teorilere çok sert eleştirileri vardır. Buna göre sosyal alanda kesin hakikat diye bir şey yoktur. Hakikat aydınlanmaya ait bir değerdir ve çoğuldur. Yani kişiden kişiye değişebilir. Modern teoriler (ve hatta genel olarak teoriler) gizler, çarpıtır, bulanıklaştırırlar. Bir konuda teori oluşturmak, rakip güçleri dışlamak ve denetlemek anlamına gelir. Teori zorbadır, egemen bir güç olmayı amaçlar. Postmodernistler düşünsel disiplin ve düzen telkin eden kişiler değildirler. Hayatlarını *hakikat sunucuları* (yasakoyucular) olarak değil; *yorumcular* olarak sürdürürler. Bozkurt, **a.g.e.**, s.57

sellik vurgusuyla kendilerini temize çıkarmakta, en anti-demokratik uygulamalarını bu vurguyla bireylere kabul ettirmeye çalışmaktaydı.

Gerçekten de, aklın ve bilimin kullanılmasıyla geliştirilen ağır silahların kullanıldığı iki dünya savaşı insanlık tarihinde büyük yaralar açmıştır. Bunun yanında atom bombasının icadı, teknolojik üretimin çevreye verdiği zararlar, ikinci dünya savaşı sırasında yaşanan Yahudi soykırımının (holocaust'un)¹² son derece akılcı bir şekilde ve modern yöntemlerle gerçekleştirilmesi, bilimin kötü amaçlara alet edildiğinin en açık göstergeleri olmuştur.¹³ Bunun dışında bireyler arası ilişkilerde de akılcılığın hakim olması ve bunların karşılıklı birer fayda analizinin yapıldığı ilişkilere dönüşmesi, insani ilişkilerin duygusal büyüsunü bozmuş, insanları makineleştirmeye başlamıştır.¹⁴

Bununla birlikte özellikle sosyal bilimler alanındaki bilimsel söylemlerin makro ölçekte ve küresel çaptaki geçerlilikleri konusunda ciddi şüpheler vardır. Çünkü büyük kitleler içindeki eylemlerin toplumsal sonuçlarını yüksek bir kesinlik içinde öngörmek çoğu kez mümkün değildir. Buna rağmen modern iktidarlar sürekli kendi büyük anlatılarının bilimselliği ve genel geçerliğini ileri sürmekten geri kalmazlar. Çünkü toptancı bir düşünce tarzına sahiptirler. Modern anlayışta tüm bireyler özünde aynıdır ve benzer durumlarda benzer tepkiler

¹² Holocaust terimi genelde soykırımı ifade etmekle birlikte, daha çok Almanya'da gerçekleştirilen Yahudi soykırımını belirtmek için kullanılmaktadır. Holocaust'un nasıl modern yöntemler kullanılarak gerçekleştirildiği konusunda özgün bir eser için bkz. Zygmunt Bauman, **Modernite ve Holocaust**, (Çev. Süha Sertabiboğlu) Versus Yayınları, İstanbul 2007.

¹³ Bu iki büyük savaş sonrasında da Ruanda, Burundi, Demokratik Kongo, Bosna ve Kosova gibi yerlerde yaşanan iç çatışmalarda yine milyonlar hayatını kaybetmiş ya da hayatlarının kalan kısmını büyük acılar içinde geçirmelerine sebep olacak gayri insani fiillere muhatap olmuşlardır. 20. yüzyıl içinde, uluslararası hukuk alanında, bir taraftan birey en merkezi konuma gelirken ve devletler, vatandaş olsun veya olmasın tüm bireyler bakımından bir takım temel hakları giderek daha çok teminat altına alırken, diğer taraftan bu gayri insani olayların yaşanması büyük bir tezat olarak karşımıza çıkmaktadır. Herman von Hebel, "An International Criminal Court-A Historical Perspective", **Reflections on the International Criminal Court**, T.M.C. Asser Pres, The Hague 1999, s.13-4; Şiddet olaylarının bu kadar çok yaygınlaşmasında ve insanlığa verilen zararların katlanarak artmasında, daha çok zarar vermeyi, daha fazla acı çektirmeyi ve daha çok öldürmeyi mümkün kılan modern silahların önemli bir etkisi olduğu açıktır.

¹⁴ Bireylerin insani ilişkilere olan ihtiyacını vurgulayan Habermas, bu tür ilişkilerin devamını sağlamak için bilimsel olmayan bilgi kuramlarına da mutlaka ihtiyaç olduğunu ileri sürmektedir. "*Burjuva kültürü... her zaman geleneksel dünya görüşlerinin etkili desteğine muhtaç olmuştur. Özne inanç alanına çekilmiş olan din, artık, burjuva ideolojisinin laik özellikleriyle bir araya geldiğinde bile insanların ihmal edilmiş paylaşımlarını karşılayamamaktadır. Sadece kendi özlelerinden beslenen burjuva ideolojileri: *hayatın temel riskleri (...hastalık, ölüm) karşısında, beklenmedik olayların üstesinden gelinmesine yarayacak bir destek sağlamazlar. *büyük ölçüde nesnelleştirilmiş bir doğayla insani ilişkiler kurulmasını sağlamazlar. *gruplar veya bireyler arası dayanışma ilişkilerine duygusal bir katılım yapılmasına izin vermezler. *siyasal etiğe yer vermezler; siyasal ve sosyal yaşamda bireylerin kendilerini nesnel olarak yorumlayan, eyleyen süjeler olarak görmelerini sağlarlar.*" Jürgen Habermas, "Meşrulaştırma Krizi", in: **Siyasal Düşünce**, Derleyen: Michael Rosen-Jonathan Wolff, (Çev: Sevdâ Çalışkan-Hamit Çalışkan), Dost Yayınevi, Ankara 2006, s.426

verirler. Ancak doğu ve batı toplumlarının birbirinden farklılığı, hayattan beklentilerinin, hayata dair tercihlerinin ve mutluluk sebeplerinin birbirinden birçok noktada ayrıldıkları bugün geniş kitlelerce kabul edilmektedir. Hatta aynı toplumun farklı kesimlerindeki alt grupların, aynı eylemler karşısında birbirlerinden çok farklı tepkiler verebilmeleri mümkündür.¹⁵ Buna karşın büyük anlatılar tasarlayıp, rasyonel bir toplum oluşturmaya çalışan modern iktidarlar, bu anlatılarını en azından söylem olarak akılcı ve bilimsel ilkelere dayandırmış, bu sayede kendi anlatılarını ve ideolojilerini meşrulaştırmışlardır. Anlatılarının ve dolayısıyla ideolojilerinin bilimsel olduğu iddiasını ise muhaliflerinin önünü kesmek ve onları susturmak için bir araç olarak kullanmışlardır. Böylelikle bilimsellik, anti-demokratikliğin de en önemli dayanağını oluşturmaya başlamıştır.¹⁶

Zaman içerisinde birçok düşünür modern süreçte ortaya çıkan çatlakları işaret ederek modernliğe yönelik önemli eleştiriler getirmişlerdir.¹⁷ Bu düşünürlerden Lyotard, söz konusu tespitler ve başkaca bazı sebeplere bağlı olarak modern dönemin sona erdiğini ve artık postmodern dönemin başladığını ileri sürerken; Habermas modern sürecin devam ettiğini, aslında bu sürecin iyi bir süreç olduğunu, ancak bilimin kötüye kullanılması gibi bazı yanlışlıklarının düzeltilmesi gerektiğini savunur.

3. POPPER'DA YANLIŞLANABİLİRLİK İLKESİ VE TARİHSİCİLİK

3.1. Genel Olarak

Kendisi de pozitivist bir düşünür olan Popper, pozitivist yöntem ve modern bilgi kuramlarına karşı en ciddi eleştirileri getiren yazarlardandır. Popper'in klasik modern bilgi kuramlarına eleştirisi iki temel noktada olmuştur. Aslında bu iki eleştiriden ikincisi ilkinden kaynaklıdır. Ancak özellikle sosyal bilimler alanındaki önemi dolayısıyla ayrıca vurgulanmasında fayda vardır.

¹⁵ Buna rağmen bugün hala batı modernizminin, batının değer yargıları ve batı toplumunun mutluluk kriterleriyle doğuyu değerlendirmesi, doğu insanı için modernleşme projeleri geliştirmesi söz konusudur. Batının bu bakış açısına ilişkin olarak eleştirel ve özgün bir çalışma için bkz. Edward W. Said, **Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Yolu**, (Çev: Nezih Uzel), Pınar Yayınları, İstanbul 1982

¹⁶ Bu nokta özellikle Feyerabend sosyal hayatta bilimin mutlak egemenliğinin demokrasinin en önemli tehditlerinden birisi olduğunu ileri sürmektedir. Yazara göre, bilimselliğin kendisine uymayanı dışlaması, farklılıklara açık olmaması, gerek sosyalistlerde gerekse akılcı liberallerde görülen ve demokrasi için tehdit oluşturan bir durumdur. Bkz. Paul Feyerabend, **Özgür Bir Toplumda Bilim**, (Çev: Ahmet Kardam), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999, s.103 vd.

¹⁷ Bu yazarlardan Popper'in şu tespitlerini, bilimselliğe eleştirel bakışa örnek olması bakımından alıntılama uygun buluyoruz: "Bütün bilimler kayan kum üzerinde durur. Bilimde hiçbir şey kesin değildir ve hiçbir şey, bilimsel çalışma bize dünyayla ilgili isteyebileceğimiz en güvenilir bilgiyi sağlasa bile, kanıtlanamaz." (aktaran Giddens) Giddens, **a.g.e.**, s.44

İlk eleştirisi doğrulamaya dayanan pozitivist bilim yöntemine ilişkindir. Çünkü Popper'a göre o zamana kadar modern süreçte yaygın olarak kullanılan doğrulama yöntemi, gerçekliği tespit bakımından çok doğru bir yöntem değildir. Ona göre gerçeklik, en doğru haliyle ancak yanlışlayarak tespit edilebilir. Bundan kaynaklı olarak ikinci önemli eleştirisiyse, tarihin belirli kanunları olduğu ve bu kanunların keşfedilmesi halinde geleceğe ilişkin kehanetlerde bulunulabileceği düşüncesine dayanan tarihsiciliğe ilişkindir. Bu anlayışı "yanlışlanabilir" olmaması dolayısıyla bilimsel bulmayan Popper, özellikle marxizme yönelik tarihsicilik eleştirisiyle dünyada ses getirmiştir. Aşağıda Popper'ın her iki eleştirisi ayrı başlıklar halinde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.2. Yanlışlanabilirlik İlkesi

Popper'ın modern kuramlara getirdiği ilk önemli eleştiri kullanılan bilimsel yönteme ilişkin olmuştur. Kendisi de bir pozitivist olan Popper, pozitivist anlayışın o zamana kadar kullandığı tümevarım yöntemini, tündengelime dayalı olarak geliştirdiği yanlışlanabilirlik ilkesiyle eleştirmiş ve pozitivist bilim anlayışına yeni bir bakış açısı getirmiştir.¹⁸

Popper'a göre bir kuramın bilimselliği, onun geçersiz kılınabilme olanağında, çürütülebilmesinde, daha doğru ifadeyle yanlışlanabilir olmasındadır. Herhangi bir kurama ilişkin olarak gerçekleştirilen bütün denetlemelerin onu yanlışlama çabasında olması ise, bilimsel yöntemin en önemli gereğidir. Neden- sel açıklamalar hakkındaki söyleyebileceğimiz önemli şeylerden biri, hiçbir zaman mutlak bir şekilde neden ve sonuçlardan bahsedemeyeceğimizdir.¹⁹ Dolayısıyla mutlak bir bilimden hiçbir zaman söz edilemez.²⁰ Mutlak bir gerçekliğe ulaşmak mümkün değildir.

Yazara göre, elimizde olan kuramları ne kadar yanlışlayabilirsek o kadar gerçeğe yaklaşıyoruz. Nitekim yanlışlayamadıklarımız bize gerçeği belli bir oranda da olsa doğru haliyle gösterecektir. Ama sürekli bu yanlışlayamadıklarımızı da yanlışlama gayretinde olmalıyız ki, bilimsel gelişim daha sağlıklı olabilsin. Dolayısıyla doğrulamacı bir metot kullanmaktan kaçınmak gerekir.²¹

¹⁸ Jean Baudouin, **Karl Popper**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.38

¹⁹ Karl Popper, **Açık Toplum Düşmanları, Cilt-II**, Liberte Yayınları, Ankara 2008, 342 vd.

²⁰ Burada konumuz gereği daha çok sosyal bilimler alanındaki bilimsel bilginin zaaflarından bahsettiğimiz düşünülebilir. Ancak fen bilimleri de bu eleştirilerin çok uzağında değildir. Örneğin Giddens'e göre, modernlik koşullarında hiçbir bilgi, "bilme"nin emin olmak demek olduğu eski anlamda bilgi değildir. Bu durum doğa ve toplum bilimleri için eşit derecede geçerlidir. Ancak bununla birlikte sosyal bilimler alanında, bu alanın yapısı nedeniyle belirsizliğin daha da arttığı söylenebilir. Bkz. Giddens, **Modernlik**, s.44 vd.

²¹ Baudouin, **a.g.e.**, s.38

3.3. Tarihsiciliğin Eleştirisi

Popper'in tarihsiciliğe eleştirilerini ayrıntılı olarak yazdığı eseri "Açık Toplum Düşmanları" ismini taşır. Kitap ilk kez 1945 yılında basılmıştır. Karl Popper'e göre tarihsicilik; tarihin de belirli kanunlar tarafından yönetildiğini ve bu kanunların çözülmesi halinde geleceğe ilişkin bir takım kehanetlerde bulunulabileceğini savunan, gevşek düşünce yapılarının tümünü ifade eden bir üst kavramdır.

Popper, tarihsiciliğin baştan sona yanlış olduğunu savunur: Tarihsici, tarihi, kaynağından çıkarak yoluna devam eden bir nehir gibi görür ve bundan sonra nereye gideceğini görebileceğine inanır. Gelecekte neler olacağını tahmin edebildiği için de çok zeki olduğunu zanneder. Ama geçmiş geçmişte kalmıştır ve insan davranışları geleceği şekillendirecektir. Dolayısıyla insan iradesini dikkate almaksızın geleceğe ilişkin kesin belirlemelerde bulunmak ve adına bilim demek falcılığı bilimle karıştırmaktır.²²

Tarihsiciliğin modern öncesi dönemlerdeki örneği seçilmiş halk öğretilerinde görülebilir. Seçilmiş halk öğretisi, Tanrı'nın bir halkı seçerek diğerlerine üstün kıldığı ve yeryüzünün bu halka kalacağını iddia eder. Dolayısıyla gelecekte ne olacağı bellidir. Bireyler ne yaparlarsa yapsınlar kaçınılmaz bir son vardır. Yeryüzü o seçilmiş halka kalacaktır. Seçilmiş halk doktrini toplumsal yaşayışın kabile çağında ortaya çıkmıştır. Bu öğretilerde tarihsel gelişim yasasını Tanrı'nın iradesi koymuştur. Seçilmiş halk öğretisini, tarihsiciliğin öteki biçimlerinden ayıran en önemli fark budur.²³

Modern düşüncede ise tarihsiciliğin iki çeşidi vardır. Birincisi sağ fraksiyondan çıkan ırkçılığın tarih felsefesi; diğeri ise sol fraksiyon içerisinde yer alan Marxçı tarih felsefesidir. İrkçilik, seçilmiş halkın yerine kendisini koyar. Yeryüzünün eninde sonunda seçilmiş ırka kalacağını ifade eder. Marx'ın tarih felsefesi ise seçilmiş halkın yerine sınıfsız toplumu koyar ve yeryüzünün eninde sonunda bu sınıfsız topluma mekan olacağını iddia eder.²⁴

Kendisi de eski bir Marxist olan Popper,²⁵ tarihsicilik konusunda modern düşünceler arasında en fazla Marxizmi eleştirir. Her ne kadar tarihsicilik konu-

²² Bu konuda bkz. Karl Popper, *Özgürlüğün En Büyük Düşmanı Eşitlik-Yüzyılın Dersi*, Plato Yayınları, İstanbul 2006, s.58 vd.

²³ Karl Popper, *Açık Toplum Düşmanları, Cilt-I*, Liberte Yayınları, Ankara 2008, s.12 vd.

²⁴ Popper, *Toplum Düşmanları-I*, s.13

²⁵ "... Birkaç yıl boyunca, hatta Marxizmi reddettikten sonra bile sosyalist olarak kalmaya devam ettim; eğer sosyalizmin bireysel özgürlüklerle kaynaşabilmesi mümkün olsaydı, bugün hala sosyalist olabilirdim. Çünkü siyasal ve sosyal açıdan herkesin eşit olduğu bir toplumda gösterişsiz, basit ve özgür bir yaşam sürmekten daha iyi bir şey olamaz. Fakat bunun sadece çok güzel bir hayal olduğunu anlamam çok uzun sürdü. Yani, özgürlüğün eşitlikten daha önemli olduğunu,

sunda Platon için çok sayıda eleştiri getirmiş olsa da; bizdeki kanaat, bunun Platon'un önce Hegel'i sonrasında da onun vasıtasıyla Marx'ı etkilemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle Popper, Marxist düşüncenin tarihsici anlayışını, Antik Yunandaki köklerinden itibaren eleştirmek istemiştir.²⁶ Bu bağlamda Açık Toplum Düşmanlarında, diğer modern tarihsici anlayışı oluşturan ırkçılığın üzerinde Marxizm kadar çok durulmadığı göze çarpar.

Marx'ta tarih sınıf çatışmasından ibarettir ve gelecekte de öyle olacaktır. Felsefesinde geleceğe yönelik olarak üç dönemin olduğunu kabul eder: 1) Kapitalizmin yükselişi ve üretim araçlarının gelişmesi 2) İşçi sınıfının ayaklanması, sosyalist bir devlet kurulması ve eşitsizliklerin devlet eliyle ortadan kaldırılması 3) Sınıfsız bir toplum oluştuktan sonra devletin olmadığı, tam eşit ve özgür toplumsal yaşama geçilmesi²⁷

Marx'ın bu gelecek kehanetinde de görüldüğü üzere genelde tarihsici anlayışlarda bu olayların ne zaman olacağı belirli değildir. Netice belli olsa da, ona ulaşmak için gidilecek uzun bir yolumuz vardır. Bu yol sadece uzun değil, aynı zamanda aşağı-yukarı, sağa-sola eğilip bükülebilen, belirsizliklerle dolu da bir yoldur. Bu belirsizlik nedeniyle de söz konusu kuramların yanlışlanabilmesi mümkün değildir ve yaşanan hemen her toplumsal gelişme, tarihsici anlayışın içerisine sokulup, onu destekleyen bir argüman haline getirilebilecektir. Nitekim Marxistler 1929'daki başta olmak üzere, yaşanan her küresel ekonomik buhrandan sonra devrimin ışıklarını gördüklerini ileri sürmüşler, yaşanan olayları Marx'ın düşüncelerini destekler şekilde yorumlamışlar ama devrim bir türlü gelmemiştir. Bu nedenle Popper Marxism de dahil olmak üzere tüm tarihsici anlayışları gevşekçe birleştirilmiş düşünce toplulukları olarak nitelendirir.²⁸

Popper'a göre, içinde bulunduğumuz toplumların sorunlarının temellerini görebilme ve onlara çözüm getirebilme bakımından tarih çok önemli bir işlev yerine getirmektedir. Bu bağlamda tarih, son derece önemli bir disiplindir ama bu disiplin geleceğe ilişkin kehanetlerde bulunmak için kullanılan bir araç haline getirilmemelidir.²⁹

eşitliği gerçekleştirme girişimlerinin özgürlüğü tehlikeye düşürdüğünü ve özgürlüğün yitirilmesi halinde özgür olmayanlar arasında bile eşitliği sağlamanın mümkün olmayacağını çok geç fark ettim." Popper, **Yüzyılın Dersi**, (Kitabın arka kapak metni)

²⁶ Açık Toplum Düşmanlarının ilk cildi, tamamen antik Yunanda tarihsiciliğin temellerini atan Platon, onun etkilendiği Herakleitos ve etkilediği Aristoteles gibi düşünürlerin eleştirisinden oluşmaktadır. Bkz. Popper, **Toplum Düşmanları-I**, s.15 vd.

²⁷ Popper, **Toplum Düşmanları-II**, s.175 vd.

²⁸ Popper, **Toplum Düşmanları-I**, s.13

²⁹ Popper, **Toplum Düşmanları-II**, s.337 vd.

4. KUHN VE BİLİMSEL DEVRİMLERİN YAPISI

Kendisi aslında bir fizikçi olan Kuhn, ortaya koyduğu bilim eleştirileriyle sosyal bilimler alanında oldukça büyük etki oluşturmuş bir düşünürdür. Özellikle ortaya koyduğu paradigma kavramı bugün hala sosyal bilimlerde sıklıkla ele alınan ve kullanılan bir kavram olma özelliği taşımaktadır.

Kuhn'un klasik bilim kuramlarına getirdiği en önemli eleştiri, bilimin hiç de zannedildiği ve ileri sürüldüğü gibi eleştiriye açık olmadığı noktasında olmuştur. Ayrıca bilim sıklıkla ileri sürüldüğü gibi uysal bir şekilde birikerek de ilerlememektedir. Bilakis nasıl siyasal bir devrim şiddetli çatışmalar sonucunda gerçekleştiriliyorsa; bilim alanındaki gelişmeler de çoğu kez o kadar şiddetli çatışmalar sonucunda gerçekleştirilmektedir.³⁰

Paradigma terimi, anlam olarak, yerleşik kabul görmüş olan bir model ya da örneği ifade etmektedir.³¹ Ancak Kuhn'un ele aldığı haliyle paradigma, belirli bir bilim alanına ilişkin olarak, o bilim çevresinde genel kabul görmüş bilgi, görüş ve modelleri ifade eder.³² Bilim adamlarının çalıştıkları alanlarda geçerli paradigmalara aykırı hareket etmeleri çoğu kez ciddiye alınmamaları ve hatta o çevreden aforoz edilmeleri gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda bilim o kadar da eleştiriye açık değildir ve bilim adamları da o kadar özgür bir ortamda çalışmıyorlardır.

Yukarıda belirttiğimiz zorunluluklara bağlı olarak bilim adamları çoğu kez, alanlarında geçerli olan paradigmalarda içinde çalışırlar. Yaptıkları deney ve denetlemeler sonucunda geniş kabul görmüş bu paradigmalara uymayan sonuçlara ulaşırlarsa, Popper'ın dediği gibi hemen "ben bunu yanlışladım" demezler. Çünkü kabul edilen paradigmanın yanlışlığından şüphe etmek çoğu kez akıllarına bile gelmez. Genellikle yöneme ilişkin ya da teknik bir takım hataların bu tür sonuçları ortaya çıkardığını düşünürler. Ancak tekrar tekrar yapılan deney ve denetlemeler sonucunda hala aynı sonuçlar çıkıyor, somut sorun mevcut paradigmayla açıklanamıyorsa; bu durumda yeni bir paradigma oluşturulur ve bunun o bilim çevresinde kabul görmesiyle birlikte, bilimsel devrim ya da başka bir ifadeyle paradigma değişikliği meydana gelmiş olur.³³

³⁰ Thomas S. Kuhn, **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008, s.97

³¹ Ziyaeddin Serdar, **Thomas Kuhn ve Bilim Savaşları**, Everest yayınları, İstanbul 2001, s.33 vd.; Kuhn, **a.g.e.**, s.97

³² Kuhn, **a.g.e.**, s.283; Dolayısıyla paradigmalarda, bilim adamlarına nasıl düşüneceklerini, hangi yöntemlere başvuracaklarını, hangi soruları soracaklarını da söyler. Serdar, **a.g.e.**, s.37

³³ Barry Barnes, **T. S. Kuhn ve Sosyal Bilimler**, Paradigma Yayınları, İstanbul 2008, s.88 vd.

Bu bağlamda Kuhn, bilimsel gelişmenin nasıl gerçekleştiğini pratik açıdan (işin mutfağına bakarak) ortaya koyması ve bilimsel çevrelerin ne kadar tutucu olabileceği konusundaki tespitleriyle sosyal bilimlere son derece önemli katkı yapmış bir düşündürdür.

5. MODERN DÜŞÜNCE SİSTEMLERİNE İLİŞKİN ELEŞTİRİLERİN GENİŞ ANLAMDA CEZA HUKUKUNDAKİ YANSIMALARI

Modern bilgi teorilerine ilişkin eleştirilerin geniş anlamda ceza hukuku alanında da bir takım sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu başlık altında söz konusu sonuçlar değerlendirilecektir. Bu noktada geniş anlamda ceza hukuku kavramıyla işaret etmek istediğimiz alanın da belirlenmesi gerekir. Cezai yaptırım uygulanma sürecinde temel olarak üç ayrı hukuk dalı faaliyet göstermektedir. Bunlar maddi ceza hukuku (genel ve özel hükümler), ceza muhakemesi hukuku ve infaz hukukudur. Bunlardan her biri ayrı hukuk dalı olmakla birlikte hepsinin ortak özelliği aynı yaptırım uygulanma sürecinde etkili olmalarıdır. Bu nedenle geniş anlamda ceza hukuku denilerek bu üç alanın toplamına işaret edilmektedir. Bunun yanında bir hukuk dalı olmamakla birlikte, söz konusu hukuk dallarıyla yakın ilişkisi dolayısıyla, doktrinde genel olarak bunlarla birlikte ele alınan Kriminoloji bilim dalı da işaret ettiğimiz alan dahilindedir. Bu bağlamda gerek Popper ve Kuhn'un yukarıda paylaştığımız görüşleri gerekse de çalışmanın başında modern bilgi teorilerine yöneltilen genel eleştirileri geniş anlamda ceza hukuku değerlendirdiğimiz de şu sonuçlara ulaşmaktayız;

- Popper'in da yanlışlanabilirlik ilkesiyle bağlantılı olarak belirttiği gibi mutlak yanılmaz bilgiye ulaşabilmek mümkün değildir. Dolayısıyla geçmişte olmuş bitmiş bir olaya ilişkin gerçeklik tespiti yaparken de yanılmaz ve mutlak bir gerçekliğe ulaşamayız.³⁴ Nitekim mutlak gerçek, aksinin ispatı hiçbir şekilde mümkün olmayan gerçekliktir. Ceza muhakemesinde ise ancak duyularımıza ve aklımıza hitap eden verilerle ulaşabildiğimiz maddi gerçeklikle yetinmek gerekir.³⁵ Uyuşmazlık konusu olayın deliller vasıtasıyla ortaya konmuş halini ifade eden maddi gerçeklik ise her zaman yanılma riskini beraberinde taşır.³⁶ Bu durumda ceza muhakemesinin şöyle bir handikapı ortaya çıkmaktadır;

³⁴ Bu konuda Popper'in öncüllerinden olan Locke de benzer görüştedir. Locke'ye göre; geçmişte yaşanmış gözlenebilen bir olaya ilişkin olarak mutlak gerçeğe ulaşmak mümkün olmasa da, olayı yansıtan delillerle farklı özelliklerdeki kimselerin hayat tecrübeleri uyum halindeyse, mutlak gerçeğe yakınlıkta en yüksek ihtimal derecesine ulaşılmış olacaktır. Nitekim yazara göre insan akli mutlak bir gerçeklik tespiti bakımından yeterli değildir. John Locke, **İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme**, (Çev. Meral Delikara Topçu) Öteki Yayınevi, Ankara 1999, s.408; Metin Feyzioğlu - Fahri Gökçen Taner, **Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanat**, İslık Yayınları 2015, s.125 vd.

³⁵ Hakan Karakehya, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Nisan Kitabevi, Eskişehir 2019, s.9

³⁶ Klaus Volk, **Grundkurs StPO**, C.H. Beck Verlag, München 2005, s.4

hem gerçeklik tespiti bakımından azımsanmayacak yanılma riskleri taşımaktadır hem de kamusal düzeni sağlamak bakımından ceza muhakemesi faaliyetinden vazgeçmek de mümkün görünmemektedir. Bu noktada söz konusu handikapların farkında olarak modern ceza adaleti sistemini yapılandırmak gerekir. Evet, ciddi risklerle dolu ceza muhakemesi faaliyetinden kamusal düzene ilişkin gerekçelerle vazgeçmek mümkün değildir; ama en azından yanılma riskini tolere edebilecek önlemlerin alınması mümkündür. Bu bağlamda ceza adaleti sistemi içerisinde telafi edilemeyecek, ölüm cezası gibi, ceza türlerine yer vermemek gerekir. Bunun yanında özellikle hükümlü aleyhine verilmiş hükümlerdeki yanlışlıkları düzeltmek bakımından, olağanüstü kanunyollarına başvuru imkanlarını da CMK m.311 örneğinde olduğu üzere, daha geniş tutmak yerinde olacaktır.³⁷

- Ceza adaleti sistemi içerisinde suç politikası belirlenirken, tarihsicilik anlayışını yansıtan, yanlışlanabilir olmayan, dolayısıyla eleştiri imkanı bulunmayan suçluluğa ilişkin düşünce yapılarından uzak durmak gerekir. Nitekim bunlar her ne kadar görünüşte bilimsel olsalar da, yanlışlanma imkanı bulunmaması dolayısıyla birer tabusal bilgi kaynağıdır. Örneğin pozitivist okulun bilimsellik ve nesnellik iddialarıyla ortaya koyduğu doğuştan suçlular teorisi, bugün ciddiye alınmayacak iddialardan oluşan bir teori olarak görülmektedir. Bu teoriye ilişkin kısa bir bilgi vermek gerekirse, temel olarak şunlar söylenebilir: Pozitivist okulun en önemli temsilcilerinden, fizikçi ve doktor Cesare Lombroso, *L'uomo Delinquente* (Suçlu İnsan) isimli kitabında, suçluların doğuştan gelen bazı fiziksel ve ruhsal bozukluklara sahip olduğunu iddia etmiştir. Evrimin kesilmesi nedeniyle bazı maymunso özellikler taşıyan bu suçlulara, daha sonra teorisinin de ismi olarak anılacak olan “doğuştan suçlular” ismini vermiştir.³⁸ Lombroso'ya göre, bireyler

³⁷ Muhakeme hukuku, kesinleşme kurumunu içinde barındırır ve bu kurum sayesinde, henüz huzur ortamı sağlanamamış olsa da, en azından sükuneti sağlamaya çalışır. Kesinleşme kurumu, kamunun menfaatine olduğu kadar aynı zamanda sanığın da menfaatindedir. Kesin hükümle kamu açısından sorun kesin bir kararla ortadan kaldırılmış olacak, sanık da sonu belirsiz şekilde uzayıp giden bir sürece girmiş olmaktan kurtulacaktır. Bu bağlamda kesinleşme kurumunun ceza muhakemesinde büyük önemi vardır. Bununla birlikte kesinleşmiş kararlarda ısrar etmenin ekstrem şekilde vicdan yaraladığı durumlarda hukuki kesinliğin ortadan kaldırılmasına imkan tanınmıştır. Bu fonksiyonu ceza muhakemesi hukukunda yerine getiren en önemli vasıtalarından birisi de, muhakemenin yenilenmesi kurumudur. Son kararın dokunulmazlığı ve daimiliği ilkesi kural olmakla birlikte, kanunkoyucu böyle bir düzenlemeyle bu ilkeye istisna getirmiştir. Werner Beulke, **Strafprozessrecht**, C.F. Müller, Heidelberg 2005, s.4 vd.

³⁸ Bu suçlular, bazı fiziksel özellikleriyle diğer normal bireylerden ayrılmaktadırlar: “...bakışları vahşi ve sert, küstah bir gülüş, normalden kısa boy, kafatası küçük, brakisefal, çehresinde iki yanın birbirine benzemesi hali yoktur; alını dardır ve kaşları altındaki kemikler ileri çıkıktır. Gözleri çukur ve eğridir; gözler birbirinden uzaktır. Çehresi uzun ve geniştir. Çene ve yanak kemikleri büyük ve çene kemiğinde maymuna benzer bir şekilde fazlalıklar vardır... Kollar fazla uzundur” Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, İÜHF Yayınları, İstanbul 1981, s. 116 vd.

eğer doğuştan suçlu iseler ve bu özellik onlara kalıtsal olarak geçmişse; sahip oldukları değiştirilemez biyolojik özellikler nedeniyle öldürülmeleri gereklidir. Bununla birlikte, içinde buldukları toplumsal hayata adapte olamayan suçlular için sürgün, akıl hastaları için tedavi ve gözetim altında tutma, çok zararlı olmayan tedavi edilemezler için ise ömür boyu hapis cezası verilmelidir.³⁹ Zamanla ceza muhakemesi bağlamında, kişilerin bazı fiziksel özellikleri, onların suçlu oldukları konusunda önemli ipuçları olarak kabul edilmeye başlanmış ve yer yer ispatta kullanılmıştır.

- Bunun yanında ceza muhakemesinde deliller değerlendirilirken de dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Nitekim Kuhn'un da vurguladığı üzere, elde edilen verilerin bilimsel olarak nitelenmesi, o günkü koşullarda en güvenilir bilgi olmakla birlikte, belirli oranda yanılma riskini beraberinde getirmektedir. Nitekim bilimsel alanda kabul edilen paradigmlar dolayısıyla ceza muhakemesine ilişkin gerçeklik tespiti, bu paradigmlar ışığında, somut olayın özellikleri veya paradigmda var olan hatalar test edilmeksizin yapılabilmektedir. Bu durum ise ceza muhakemesinde yapılan gerçeklik tespitine ilişkin ciddi tereddütleri de beraberinde getirmektedir. Şu hususu da ayrıca vurgulamak gerekir ki; modern ceza muhakemesinde gerçeklik tespiti yapılırken sıklıkla o konuda uzmanlığı olan kişilerin görüşünden faydalandığı görülmektedir. Modern sürecin başlarından itibaren görülmeye başlanan bu uzman görüşünü alma faaliyeti, sanıkların suçluluğunun ve cezasının belirlenmesinde giderek daha fazla rol oynamaya başlamıştır.⁴⁰ Günümüzde ceza muhakemesinde gerçeklik tespiti yapılırken bu uzman görüşlerinden çok daha sık faydalanılmaktadır. Öyle ki yargılamaların birer "bilirkişi yargılaması"na dönüştüğü yolunda sıklıkla eleştiriler yapılmaktadır. Bunun yanında hakimlerin de çoğu kez bilirkişi görüşünün aksine karar verme veya başka bir bilirkişiyi görevlendirme yoluna gitmeyi tercih etmedikleri, doğrudan bilirkişi raporu doğrultusunda karar verme eğiliminde oldukları görülmektedir. Nitekim aksi takdirde, bilimsel bir rapor hazırladığı düşünülen, arkasına bilimin gücünü almış bir kimsenin aksine nasıl karar verebildiğini ayrıntılı olarak açıklamak durumunda kalacaktır. Bu durum ise daha çok iş ve mesai demektir. Bu nedenle birçok hakim bakımından bilirkişi raporu doğrultusunda karar vermek, işin en kolay ve cazip olanı olarak görülmektedir. Doğuştan suçlular teorisinin kurucusu olan Lombroso, sayısız ceza davasında bilirkişi olarak dinlenmiş, sanıkların fiziksel görü-

³⁹ Ertuğrul Uzun, "Doğuştan Suçlular", **Gün Işığı Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2003, s.20

⁴⁰ Michel Foucault, **Hapishane'nin Doğuşu**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara 2006, s.55 vd.

nüşlerine bakarak, onların suçlu olup olamayacaklarına ilişkin kanaatini açıklamış ve mahkemeler de hüküm verirken bu görüşlere itibar etmişlerdir.⁴¹ Bu nedenle ceza muhakemesinde de, bilimsel görüşlerde sürekli sorgulanmalı ve tutarlı olup olmadıkları hakim tarafından ayrıca test edilmelidir.

- Son olarak vurgulamak gerekir ki; modern süreçte aklın fazlasıyla ön plana çıkartılması ve bilimselliğin yüceltilmesi, bilimselliği tüm ahlaki değerlerin üzerinde, kendinden menkul bir değer olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur. Gerçekten de bilimsel bilginin yüceltilmesi ilk başlarda insanlığı geliştireceği ve küresel çapta refaha ulaştıracağı gerekçesine dayandırılmışsa da zamanla bilim, her türlü ahlaki gerekçeden bağımsız, kendi başına bir değer olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bazen bilimsel çalışma adı altında ve bilimsel gerekçelerle demokratikleşmenin önüne geçildiği gibi, insanların fişlendiği, ayrımcılığa tabi tutulduğu da görülmüştür. Buna itiraz edenlere karşı ise “*ama bilim bunu söylüyor, bilimsel bilgiyi çarpıtalım mı? ya da saklayalım mı?*” şeklinde itiraz edildiği görülmektedir.⁴² Örneğin yoksullar üzerinde yapılan çalışmalar yoksulluğun suçluluğu tetiklediği noktasında veriler ortaya koyabilir. Ya da sokak çocuklarının tiner kullanma ve suç işleme oranlarının çok fazla olması ve bunun sürekli dillendirilmesi bir süre sonra bu çocukların yardım edilmesi gereken insanlar değil de, bilakis uzak durulması ve toplumdan tecrit edilmesi gereken potansiyel suçlular olarak görülmesine neden olabilecektir. İlk örnekte ise yoksul olan suçlu olanla eşdeğer görülmeye başlanabilecektir. Bu nedenle özellikle suçluluğa ilişkin çalışmalarda, bunlara dikkat edilmeli ve bilimsellik insani değerlerin önüne konulmamalıdır. Bunun yanında suçla mücadele adına, bilimsel gerekçelerle suçlulara gayri insani müdahalelerde bulunmaktan da kaçınmak gerekir.⁴³

⁴¹ Örneğin, üvey annelerini öldürme isnadı altındaki iki kardeşin yargılaması sırasında mahkeme, Lombroso'dan hangi kardeşin annesini öldürebileceği konusunda uzman görüşü vermesini ister. Lombroso da fiziksel görünüşlerine dayalı olarak yaptığı inceleme sonucunda, kardeşlerden birisinin görüntü olarak, doğuştan suçlu tipine mükemmel şekilde uyduğunu beyan eder. Neticede mahkeme onun işaret ettiği kardeşi üvey annesini öldürmekten mahkum eder... Rebecca B. Fleming, “Scanty Goatees and Palmar Tattoos: Cesare Lombroso's Influence on Science and Popular Opinion” http://www.tcr.org/tcr/essays/EPrize_Lombroso.pdf s.204

⁴² Bilim ve hümanizm kökenleri birbirinden açıkça ayrı değerlerdir. Birincisi insanın doğa üzerindeki kudretini sağlamaya gayret eder. İkincisi ise insanı biyolojik bir varlık olmaktan çıkarıp ahlak varlığı haline getirme amacındadır. Bununla beraber bu köken ayrılığı, birinin diğerine bağlanması gayretine engel sayılmamalıdır. Faruk Erem, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995, s.5

⁴³ Bu noktada Uzun'un konuya ilişkin şu görüşlerini aktarmayı uygun buluyoruz: “...Geçen aylarda İngiltere'deki bir enstitünün raporu gazetelerimizde de haber olarak yer almıştı. Rapora göre, insani suç işlemeye iten bazı genler var. Eğer suç işleyen kişide bu genler varsa, işlediği eylem-

SONUÇ

Modern sürecin üç önemli sac ayağından birini oluşturan aydınlanma sayesinde, toplumsal hayatta akılcılık ön plana çıkmış ve bilginin tek kaynağı olarak bilim kabul edilmiştir. Aydınlanmayla birlikte tabusal bilginin yerini bilim almıştır. Bu yer alış sırasında ise iki farklı anlayışın egemenliği dikkati çekmektedir. Bunlar rasyonalizm ve pozitivistizmdir. Rasyonalizm bilimsel bilginin aklın analitik gücü ile (sınıflama, çözümlenme, yorumlama, mantığa indirgeme, vb.) elde edilebileceğini ileri sürerken; pozitivistizm, gerçek bilimsel bilgiye ancak deney, test, uygulamalı araştırmalar vs. ile ulaşılabileceğini iddia eder. Rasyonalizmde diyalektik akıl yürütme merkezi bir noktada bulunurken; pozitivistizmin merkezinde deney ve gözlem yer alır. Bu akımlarla birlikte oluşan aydınlanma düşüncesine göre, bilim sayesinde insanlık için en iyi olan tespit edilecek, bu en iyi olana ulaşmak için bilimsel yöntemler geliştirilecek, amaçların gerçekleştirilmesiyle de küresel çapta mutluluk ve refah sağlanacaktır. Dolayısıyla modern düşüncede, akılcı olan ve deneysel bilgiye dayanan *faydalı* olandır, düşüncesi hakimdir.

Gelişen süreçte, aydınlanmanın ve aklın önderliğinin hiç de beklendiği kadar küresel çapta bir refah ve mutluluk getirmediği; aksine birçok açıdan insan ilişkilerinin büyümesini bozduğu, insanı makineleştirdiği görüldü. Ayrıca akıl yoluyla yapılan icat ve buluşlar sadece insanlığa hizmet etmemekte, aynı zamanda ona büyük zararlar da verebilmekteydi. Son olarak bilimselliğin bir meşruiyet aracı olarak kullanılmaya başlandığı fark edildi. Nitekim iktidarlar bilimsellik vurgusuyla kendilerini temize çıkarmakta, en anti-demokratik uygulamalarını bu vurguyla bireylere kabul ettirmeye çalışmaktaydı.

Zamanla birçok düşünür modern süreçte ortaya çıkan çatlakları işaret ederek modernliğe yönelik önemli eleştiriler getirmişlerdir. Bu yazarlardan olan Popper'ın klasik modern bilgi kuramlarına eleştirisi iki temel noktada olmuştur. İlk eleştirisi doğrulamaya dayanan pozitivist bilim yöntemine ilişkindir. Çünkü Popper'a göre o zamana kadar modern süreçte yaygın olarak kullanılan doğrulama yöntemi, gerçekliği tespit bakımından çok doğru bir yöntem değildir. Ona göre gerçeklik, en doğru haliyle ancak yanlışlayarak tespit edilebilir. Bundan kaynaklı olarak ikinci önemli eleştirisiyse, tarihin belirli kanunları olduğu ve bu kanunların keşfedilmesi halinde geleceğe ilişkin kehanetlerde bulunulabileceği

den dolayı daha az sorumlu olmalıdır. Rapor, bu genlere sahip suçluların cezalarında bir indirimle gidilmesini teklif etmiştir. İleride, bu genlerin varlığının bir hastalık belirtisi olarak kabul edilmesi ve genetik müdahale ile suçluların ortadan kaldırılmaya çalışılacağı muhakkak. Ancak akıldan çıkarılmaması gereken bir şey var: suç doğada bulunan bir olgu değildir. Suç, hukuku yaratan anlayışın değer yargısıdır. Suçu hastalık, suçluyu ise hasta olarak görmek, düzeltilmesi için geriye dönüşü olmayan müdahalelerde bulunmak, insana yapılacak en büyük kötülüktür. Pozitivist okulun yanlışlarından çıkarılması gereken ders, bilimsel araştırmaların ulaştığı göz kamaştırıcı başarılarla göz ardı edilmemelidir." Uzun, a.g.e., s.21

düşüncesine dayanan tarihsiciliğe ilişkindir. Bu anlayışı “yanlışlanabilir” olmaması dolayısıyla bilimsel bulmayan Popper, özellikle marxizme yönelik tarihsicilik eleştirisiyle dünyada ses getirmiştir. Modern bilgi teorilerine bir diğer eleştiri ise Kuhn tarafından yapılmıştır. Kuhn'un klasik bilim kuramlarına getirdiği en önemli eleştiri, bilimin hiç de zannedildiği gibi eleştiriye açık olmadığı noktasında olmuştur. Ayrıca bilim sıklıkla ileri sürüldüğü gibi uysal bir şekilde birikerek de ilerlememektedir. Bilakis nasıl siyasal bir devrim şiddetli çatışmalar sonucunda gerçekleştiriliyorsa; bilim alanındaki gelişmeler de çoğu kez o kadar şiddetli çatışmalar sonucunda gerçekleştirilmektedir. Kuhn bilimsel gelişmenin nasıl gerçekleştiğini fiili durum bakımından ortaya koyması ve bilimsel çevrelerin ne kadar tutucu olabileceği konusundaki tespitleriyle sosyal bilimlere son derece önemli katkı yapmış bir düşünürdür.

Gerek Popper ve Kuhn'un görüşleri gerekse de modern bilgi teorilerine yöneltilen genel eleştirileri ceza muhakemesi açısından değerlendirdiğimizde ise şu sonuçlara ulaşmaktayız; 1) Ceza muhakemesinde mutlak gerçekliğe ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle maddi gerçekle yetinilmesi kabullenilmeli ama ceza adaleti sistemi de bu handicap göz önünde tutularak yapılandırılmalıdır. 2) Ceza adaleti sistemi içerisinde suç politikası belirlenirken, tarihsicilik anlayışını yansıtan, yanlışlanabilir olmayan, dolayısıyla eleştiri imkanı bulunmayan suçluluğa ilişkin düşünce yapılarından uzak durmak gerekir. Nitekim bunlar her ne kadar görünüşte bilimsel olsalar da, yanlışlanma imkanı bulunmaması dolayısıyla birer tabusal bilgi kaynağıdır. 3) Ceza muhakemesinde deliller değerlendirilirken de dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Nitekim elde edilen verilerin bilimsel olarak nitelenmesi, o günkü koşullarda en güvenilir bilgi olmakla birlikte, belirli oranda yanılma riskini beraberinde getirmektedir. Bilimsel alanda kabul edilen paradigmlar dolayısıyla ceza muhakemesine ilişkin gerçeklik tespiti, bu paradigmlar ışığında, somut olayın özellikleri veya paradigmda var olan hatalar test edilmeksizin yapılabilmektedir. Ayrıca modern ceza muhakemesinde gerçeklik tespiti yapılırken sıklıkla o konuda uzmanlığı olan bilirkişilerin görüşlerinden faydalanılmaktadır. Hatta bu uygulama o kadar yaygın haldedir ki; artık yargılamaların birer “bilirkişi yargılaması”na dönüştüğü yolunda sıklıkla eleştiriler yapılmaktadır. Bunun yanında hakimlerin de çoğu kez bilirkişi görüşünün aksine karar verme veya başka bir bilirkişiyi görevlendirme yoluna gitmeyi tercih etmedikleri, doğrudan bilirkişi raporu doğrultusunda karar verme eğiliminde oldukları görülmektedir. Ancak ceza muhakemesinde, bilimsel görüşler de sürekli sorgulanmalı ve tutarlı olup olmadıkları hakim tarafından ayrıca test edilmelidir. 4) Son olarak bilimi insani değerlerin üstüne koyarak, suç politikası ve ceza muhakemesi bağlamında, bilimsel gerekçelerle de olsa anti demokratikliği, ayrımcılığı ve diğer gayri insani uygulamaları meşrulaştırmaktan kaçınmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- BARNES, Barry. **T. S. Kuhn ve Sosyal Bilimler**, Paradigma Yayınları, İstanbul 2008.
- BAUDOUIN, Jean. **Karl Popper**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- BAUMAN, Zygmunt. **Modernlik ve Müphemlik**, (Çev. İsmail Türkmen) Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003.
- BAUMAN, Zygmunt. **Modornite ve Holocaust**, (Çev. Süha Sertabiboğlu) Versus Yayınları, İstanbul 2007.
- BEULKE, Werner. **Strafprozessrecht**, C.F. Müller, Heidelberg 2005.
- BOZKURT, Veysel. **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Ekin Yayınları, Bursa 2007.
- DÖNMEZER, Sulhi. **Kriminoloji**, İÜHF Yayınları, İstanbul 1981.
- EREM, Faruk. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995.
- FEYERABEND, Paul. **Özgür Bir Toplumda Bilim**, (Çev: Ahmet Kardam), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999.
- FEYZİOĞLU, Metin- Fahri Gökçen TANER, **Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat**, Işık Yayınları 2015.
- FLEMING, Rebecca B. “Scanty Goatees and Palmar Tattoos: Cesare Lombroso’s Influence on Science and Popular Opinion”
http://www.tcr.org/tcr/essays/EPrize_Lombroso.pdf.
- FOUCAULT, Michel. **Hapishane’nin Doğuşu**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara 2006.
- GIDDENS, Anthony. **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 2004.
- HABERMAS, Jürgen. “Meşrulaştırma Krizi”, in: **Siyasal Düşünce**, Derleyen: Michael Rosen-Jonathan Wolff, (Çev: Sevdâ Çalışkan-Hamit Çalışkan), Dost Yayınevi, Ankara 2006.
- HORKEIMER, Max. **Akl Tutulması**, Metis Yayınları, (Çev: Orhan Koçak), İstanbul 2005
<https://www.felsefe.gen.tr/paul-karl-feyerabend-kimdir/>.
- KARAKEHYA, Hakan. “Modern Cezalandırma Sistemlerinin Büyük Anlatıları” in: **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.LXVI, S.1, 2008.
- KARAKEHYA, Hakan. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Nisan Kitabevi, Eskişehir 2019, s.9
- KUHN, Thomas S. **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008.

- LOCKE, John. **İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme**, (Çev. Meral Delikara Topçu) Öteki Yayınevi, Ankara 1999.
- LYOTARD, J. F. **Postmodern Durum**, (Çev: Ahmet Çiğdem), Vadi Yayınları, Ankara 2000.
- ÖZCAN, Mehmet Tevfik. **Modern Toplum ve Hukuk Devleti**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2008.
- ÖZCAN; Mehmet Tevfik. **Hukuk Sosyolojisine Giriş**, Set Yayınları, İstanbul 2003.
- POPPER, Karl. **Açık Toplum Düşmanları, Cilt-I**, Liberte Yayınları, Ankara 2008.
- POPPER, Karl. **Açık Toplum Düşmanları, Cilt-II**, Liberte Yayınları, Ankara 2008.
- POPPER, Karl. **Özgürlüğün En Büyük Düşmanı Eşitlik-Yüzyılın Dersi**, Plato Yayınları, İstanbul 2006.
- SAİD, Edward W. **Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Yolu**, (Çev: Nezh Uzel), Pınar Yayınları, İstanbul 1982.
- SERDAR, Ziyaeddin. **Thomas Kuhn ve Bilim Savaşları**, Everest yayınları, İstanbul 2001.
- ŞAYLAN, Gencay. **Postmodernizm**, İmge Kitabevi, Ankara 2002.
- UZUN, Ertuğrul. "Doğuştan Suçlular", **Gün Işığı Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2003.
- VOLK, Klaus. **Grundkurs StPO**, C.H. Beck Verlag, München 2005.
- VON HEBEL, Herman. "An International Criminal Court-A Historical Perspective", **Reflections on the International Criminal Court**, T.M.C. Asser Pres, The Hague 1999.

